

Никола ЖУТИЋ-ВЕЛЕБИТСКИ, *Нико Бартуловић римокатолик четник. Од либерала-антиклерикалца и антикомунисте до равногорца-антифашисте*, Књига I., Српска радикална странка, 72, Београд, 2010., 406 стр.

Никола ЖУТИЋ, *Идеологија и политика Нике Бартуловића. Књиге, чланци, критике и полемике 1911.–1935.*, Књига II./1; *Идеологија и политика Нике Бартуловића. Чланци, критике и полемике 1935.–1941.*, Књига II./2, Српска радикална странка, 73-74, Београд, 2010., 488 стр.; 516 стр.

Никола ЖУТИЋ, *Историјско у књижевности Нике Бартуловића. Аутобиографско и идеолошко-политичко у романима, драмама и приповјеткама 1918.–1941.*, Књига III., Српска радикална странка, 79, Београд, 2011., 715 стр.

Četiri knjige Nikole Žutića o Niki Bartuloviću svjedoče o svojevrsnoj fascinaciji autora djelom, životnim putem i sudbinom tog književnika i političara. Prva je knjiga autorska, a ostale tri uredničke. Lik, djelo i sudbina Nike Bartulovića nedvojbeno su značajni za hrvatsku političku povijest prve polovine XX. stoljeća, kao i za povijest književnosti i novinarstva. Međutim o potrebi prikazivanja ovih knjiga u nekom hrvatskom znanstvenom časopisu ipak je bilo dvojbi. Tome su glavni razlog neki jasno izraženi osebujni politički stavovi autora koji nemaju veze sa znanošću, uz činjenicu da je izdavač knjige politička stranka, što upućuje na to da je politika dobila prednost pred znanošću. A ni recenzenti knjiga ne ulijevaju povjerenje. Za one koji ne poznaju dosadašnji rad Nikole Žutića valja reći da se radi o idejnome sljedbeniku Vojislava Šešelja. Stoga Žutić i u knjigama o Bartuloviću dosljedno zastupa stav kojim se negira postojanje Hrvata kao posebnog naroda, a kad god mora spomenuti Hrvate, što je u tekstovima vrlo često, upotrebljava naziv “Srbi rimokatolici tzv. Hrvati”. To onda dalje dovodi i do neobičnih zaključaka vezanih uza sve što ima veze s nacionalnim pitanjima. Određenu nedosljednost u korištenju naziva kod Žutića čine tek pojmovi “hrvatska književnost”, “hrvatska historiografija” i “hrvatska književna historiografija”, koje nije pokušao zamijeniti nazivima srborimokatolička književnost, odnosno srpskorimokatolička historiografija ili nekom sličnom kovanicom. Recenzenti svih četiriju knjiga su prof. dr. Vojislav Šešelj i dr. Momčilo Subotić. Ipak, pronalaženje i prikupljanje do sada nepoznatih izvora te objedinjeno objavljivanje do sada poznatih i nepoznatih izvora vrijedan su doprinos te je potrebno skrenuti pozornost hrvatske znanstvene javnosti na Žutićeve knjige o Niki Bartuloviću.

Prva knjiga u ovome nizu biografija je Nike Bartulovića, a uz do sada poznate činjenice iz Bartulovićeve života donosi i niz do sada nepoznatih podataka. Posebno je vrijedan napor koji je autor uložio u rasvjetljavanje kraja Bartulovićeve životnoga puta. Početna poglavlja (“Bartulović – liberalni omladinski jugoslavenski revolucionar 1911.–1918.”, str. 15.–27., i “Jugoslavenski književni pokret, ‘Književni jug’ i Bartulović”, str. 28.–44.) ne donose mnogo podataka koji do sada nisu bili poznati. Sadržajno je razočaravajuće poglavlje o Bartuloviću i Orjuni, jer uglavnom donosi opći pregled djelovanja Orjune, a o Bartulovićevu djelovanju i ulozi unutar te organizacije nema podataka, što se autoru ne može posebno zamjeriti jer je bio ograničen nedostatkom sačuvanih izvora. Ipak, vrijedno je autorovo upozoravanje na onovremene novinske

članke o Orjuni koji mogu biti doprinos rasvjetljavanju djelovanja te organizacije ("Bartulović jugoslavenski integralista – 'orjunaš' 1921.–1928.", str. 45.–60.). Poglavlje "Bartulović u 'Jadranskoj straži' 1925.–1935." (str. 61.–76.) solidno je obrađeno, a s tim poglavljem zapravo i počinje veći doprinos autora osvjetljavanju slabije poznatih dijelova Bartulovićeve životopisa i nazora. Zatim slijedi vrlo kratko poglavlje "Bartulovićeve aktivnost u 'Srpskom književnom glasniku'" (str. 77.–78.) te kraće poglavlje o Bartulovićevoj doprinosu širenju četničkoga pokreta u Dalmaciji pod naslovom "Jačanje četničkog pokreta u periodu lične vladavine kralja Aleksandra 1929.–1934." (str. 79.–87.). Ovdje valja upozoriti da autor ne donosi podatke o Bartulovićevoj djelovanju u splitskome kazalištu ni o njegovu odnosu sa Samostalnom demokratskom strankom. Na to je vjerojatno utjecao nedostatak izvora, ali ti dijelovi Bartulovićeve životopisa i političkih nazora i dalje ostaju gotovo neobrađeni. Nasuprot tomu autor je dao vrijedan doprinos obrađivanjem teme "Slobodni zidari i Niko Bartulović" (str. 88.–98.). Vrlo je detaljno obradio i Bartulovićevo djelovanje u vrijeme vlade Milana Stojadinovića (str. 99.–257.). Slijedi poglavlje pod naslovom "Ideološko-politička aktivnost Nike Bartulovića u 'Kругu' i 'Vidicima' 1938.–1940." (str. 258.–325.). Završno poglavlje, "Niko Bartulović u okupiranoj Jugoslaviji" (str. 326.–382.), iznimno je vrijedno zbog autorova truda na konačnom rasvjetljavanju Bartulovićeve kraja. U njegovu sklopu autor donosi Bartulovićeve iskaz pred partizanskim istražiteljima od 27. studenoga 1944., izvor na čiju važnost ovdje svakako valja upozoriti.

Druga i treća knjiga čine jedinstvenu cjelinu podijeljenu u dva opsežna dijela, a sadrže knjižice, članke, kritike i polemike pod zajedničkim naslovom *Ideologija i politika Nike Bartulovića*. Prvi dio obuhvaća razdoblje od 1911. do 1935., a drugi od 1935. do 1941. godine. Čitatelj se u prvome dijelu neće lako snaći jer se na kraju knjige nalazi vrlo kratak sadržaj koji upozorava samo na pojedine grupe radova, bez njihova detaljnijeg popisa. Prilikom objavljivanja drugoga dijela autor je vodio više računa o tom problemu te su u sadržaju navedeni svi naslovi članaka objavljeni u toj knjizi. Bartulovićeve radovi objavljeni u prvome dijelu podijeljeni su u pet cjelina, a prethode im "Uvodne napomene" (str. 3.–5.) Nikole Žutića. Prva cjelina nosi naslov "Rani radovi jugoslavenskog revolucionara 1911.–1918." (str. 6.–49.), a sadrži književne kritike i politička razmatranja iz razdoblja postojanja Austro-Ugarske Monarhije poredana prema redoslijedu prvog objavljivanja. Drugu cjelinu čine "Radovi u Književnom jugu 1918.–1919.", u koje su uključena i Bartulovićeve reagiranja na prikaze i kritike pisanja *Književnoga juga* u drugim tiskovinama (str. 50.–185.). I u ovoj cjelini objedinjena su politička razmišljanja s književnim radovima. Cjelinu "Istoriografski i publicistički radovi Bartulovića o Orjuni" (str. 186.–281.) Žutić je popratio kraćim uvodom u kojem upozorava na važnost članaka o djelovanju Orjune u periodici prve jugoslavenske države s obzirom na to da je sačuvano vrlo malo arhivske građe te organizacije. U sklopu ove cjeline objavljena je vrlo zanimljiva polemika o Orjuni i jugoslavenskome nacionalnom pitanju koja se 1924. vodila između Nike Bartulovića i Milana Čurčina, odnosno između listova *Pobeda* i *Nova Evropa*. Slijedi prijepis Bartulovićeve knjižice *Od revolucionarne omladine do Orjune* (Split, 1925.) prvotno objavljene na latinici, a sada na ćirilici te pregled polemika o toj knjižici. Četvrtu cjelinu čine "Radovi Bartulovića o 'Jadranskoj straži' 1923-1934" (str. 282.–446.), a petu "Članci objavljeni u 'Srpskom književnom glasniku' 1913-1934". U trećoj knjizi objedinjeni su radovi koje je Bartulović objavljivao u časopisima koje je sam uređivao ili je bio član njihovog najužeg uredništva, a odnose se i na politički i na kulturni život u Kraljevini Jugoslaviji. U knjizi su objavljeni prema časopisima iz kojeg su pruzeti: *Javnost* (str. 9.–316), *Krug* (str. 319.–361.), *Vidici* (str. 361.–498.) i *Sokolski glasnik* (str. 499.–509.).

Četvrta knjiga, službeno naslovljena kao Knjiga III., pod naslovom *Istorijsko u književnosti Nike Bartulovića* objedinjuje cjelokupni Bartulovićev književni rad ponovnim objavljivanjem svih njegovih književnih radova. Na početku knjige Žutić daje "Uvodne i zaključne napomene" (str. 3.–29.) u kojima ističe kako je ideologija bila značajna, a često i dominantna u Bartulovićevim književnim radovima, ali bi njegove književne radove ipak valjalo podvrgnuti novoj književno-kritičkoj provjeri. Uz opće podatke o vremenu nastanka, objavljivanja i uprizorenja pojedinih Bartulovićevih drama, pripovijetki i romana Žutić navodi i mišljenja onovremenih književnih kritičara te malobrojnih povjesničara književnosti koji su u novije vrijeme pisali o Bartuloviću. Knjigu Bartulovićevih književnih radova otvaraju četiri predgovora knjiga drugih autora (str. 30.–63.), slijede prema redoslijedu prvog objavljivanja drama *Kuga* (str. 64.–106.), zbirka pripovijetki *Ivanjski krijesovi* (str. 107.–202.), drama *Bijedna Mara* (str. 203.–241.), rad *More u našoj književnosti* (str. 242.–273.), roman *Na prelomu* prema verziji objavljenoj 1929. (str. 274.–432.), zbirka pripovijetki *Ljudi na ostrvu* (str. 433.–493.), idealizirana biografija (izvorno označena kao kronika) *Deset godina vladavine kralja Aleksandra Karađođevića* (str. 494.–519.), zbirke pripovijetki *Sabrana dela I-II* i *Izabrane pripovetke*, roman *Moj prijatelj Tonislav Malvasija* te pripovijetka kojoj je izvorno objavljen samo prvi dio, a ostatak je Žutić uspio pronaći u rukopisu i sastaviti fragmente, *Petar Vih prosi djevojku* (str. 699.–713.). Bartulovićevo književno djelo u prvome je redu zanimljivo književnim povjesničarima, no zbog ideoloških elemenata i slike nekadašnje stvarnosti može služiti kao izvor i povjesničarima. Osobito to vrijedi za dva Bartulovićeva romana koja imaju mnogo autobiografskih elemenata. Tijekom Drugoga svjetskog rata Bartulović je proširio i izmijenio roman *Na prelomu*. Ta verzija, objavljena 2003. pod naslovom *Glas iz gorućeg grma*, nije ponovo objavljena u ovoj knjizi, ali Žutić u uvodu upozorava na nju, kao i na temeljitu analizu obje verzije koju je objavio hrvatski književni povjesničar Ivan J. Bošković.

Na kraju valja reći da Žutićeve knjige o Bartuloviću treba uzeti u obzir kao zbirke izvora i u tom smislu stručnjacima mogu biti vrlo korisne.

ZDRAVKA JELASKA MARIJAN